

Mida pidada silmas orbude ja vallaslaste

kasvatamisel?

25. I 1955.

Orbudel, s.o. lastel, kelle isa või ema on surnud ja vallaslastel on kasvamistingimuste suhtes väga palju ühist. Mõlemad kasvavad n.ö. poolikus perekonnas, jäädes ilma kas emaarmastusest või isa hoolitsusest. Harmoonilise, kooskõlalise iseloomu kasvatamiseks on vaja mõlemaid. Alaealiste kurjategijate parandusasutistes, nagu meil Harku koloonia, kogutud andmed näitavad, et ^{Kõhke} enam väärtedele sattunud noori tuleb perekondadest, kus puudub kas isa või ema. Ka Tartumaa algkoolides inspektor Reiali poolt kogutud andmed näitavad, et orvud õppimises halvemini edasi jõuavad kui normaalsest perekondadest tulevad lapsed. Huvitav on ära märkida, et mõningate andmete järele isata lapsed veel rohkem omas arengus maha jäävad kui emata lapsed, kuigi üldiselt kaldutakse ema osa kasvatuses pidama tähtsamaks.

Orbusid võime nende kasvatusliku olukorra suhtes jagada kahte liiki: ühed kasvavadki poolikus perekonnas, teised aga saavad kas võõrasema või võõrasisa. Lastest, kellel niihästi isa kui ka ema surnud, satuvad paljud lastekodudesse ja ühiskonna hoole alla.

Mis puutub esimest liiki orbudesse, siis annab nende juures end peamiselt hoolitsuse puudus tunda. Kui puudub ema, siis on riided katkenud ja pead kammimata, sukad katki ja

kael pesemata, kui puudub aga isa, siis annab korralagedus ja sellest väljakasvav sõnakuulmatus end sageli tunda. Viimasel juhul esineb sageli nähe, et emad oma isa poolt orbunud lapsi eriti hellitavad kui mälestust oma kadunud mehest, ja seega kasvatuslikult ebasoodsa õhkkonna loovad. Niisugused lapsed, eriti pojad, kasvavad emadel kergesti üle pea.

Veel keerulisem on nende orbude olukord, kes saavad endale võõrasisa või võõrasema. Nende juures ei anna välise hoolitsuse puudus end mitte sel määral tunda, ent seevastu tuleb juurde mitmesuguseid hingelisi raskusi. Kõikide rahvaste rahvaluule on võõrasema asetanud nii halba valgusse, et see paratamatult mõjustab ka laste arusaamasid võõrasema suhtes. Ma arvan, et selle põhjuseks on mitte niivõrd võõrasemade tõeline tigidus, kuivõrd inimeste üldine igatsus emaarmastuse järele, mida rahvaste nendel arenguastmetel, kuis tekkis rahvaluule, ei olnud kuigi palju leida. Enamiku tänapäeva laste arusaamine võõrasemast, ka nende laste oma, kellel elus selle küsimusega kunagi pole tarvis olnud tegeleda, on üldjoontes samasugune kui muinasjutu oma. See on tõsiselt eksitav asjaolu, mis nii mõnegi võõrasema kõige paremad kavatsused kasulapse suhtes ajab nurja. Samas suunas mõjub ka rahva ja eriti sugulaste üldiselt halätsev suhtumine orvule, mis temale paratamatult sugereerib käsituse võõrasemast kui mis-kist väga tigidast ja halvast. Kui tahame orbude kasvatusliku olukorda kergendada, siis peame oma muinasjuttudetagavara ja

seltskonna eitava suhtumise võõrasemale võtma tõsiselt revideerimisele. Huvitav on ära märkida, et meodsas kirjanduses, niipalju kui seal seda probleemi riivatakse, võõrasema probleem leiab palju soodsama lahenduse. Näit. saksa kirjanik Theodor Storm omas romaanis "Viola Trikolor" ja Henrik Ibsen draamas "Naine mere ääres" lasevad võõrasemal pärast teatud siseheitlust leida täiesti tiheda hingelise sideme oma kasulapsega. Mulle tundub, et veresidemete tähtsust laste ja vanemate vahel ei tarvitse üle hinnata - igatahes pole see ei ema- ega isaarmastuse ainukeseks juureks. Kui laps satub külalt varakult, võimalikult enne 2-3-aastaseks saamist, kasu- vanemate hoole alla ja need ennast eelarvamustel, rahva juttudel jms. välistel teguritel eksitada ei lase, siis võivad nad kasulapsega hingeliselt sama hästi ühte kasvada, kui pärisva- nemadki.

Häda aga selles seisabki, et enamik võõrasemasid ja võõras- isasid ka ise on kindlusetus olukorras. Nad on hirmul oma va- hekorra pärast kasulapsega ja see muudab nende käitumise kunst- likuks, ebaotsekoheseks. Võõrasema või -isa, kes meelituste ja mitmesuguste väikeste kunstvõtete abil oma kasulapse armas- tust võita püüab, saavutab harva taoteldava sihi.

Võõrasemade ja -isada hulgas võib eraldada kolme tüüpi. Ühed, nagu mainitud, ei lase annast välistel asjaoludel eksi- tada, võtavad noore abitu lapse oma kaitse alla ja unustavad peagi, et see pole nende endi laps. Säärane suhtumine eeldab

aga omajagu suuremeelsust ja hingelist avarust. Võrdlemisi positiivne on ka teine tüüp kasuvanemaid, kes kohusetruu, en-nastsalgava hoolitsusega püüavad asendada tõelist ema või isa, ilma et nad päris lähedast hingelist sidet lapsega püü-akski saavutada. See tee on eriti käidav seal, kus on tege-mist juba vanema orvuga, kellel oma õigest emast või isast küllalt sügavad mälestused säilunud. Halb on kui säärased kasuvanemad oma kasvandiku suhtes siiski väga ükskõikseks jää-vad ja end vastutusest lapse tuleviku suhtes lahti ütleavad, väitega: "ega ta minu laps ole!" Ainult kolmandat tüüpi võõras-emasid ja -isasid võiks võrrelda rahvaluules kujuteldavate tigidate naiste ja meestega, kellele nende kasvandikud jäävad täiesti võõraks ja kes neid meelsamine taga küsivad kui nen-de eest hoolitsevad. Nende arvu ei tohiks praegusel ajal vist küll mitte väga suureks pidada. Kõige sagedamini esineb neid seal, kus näi. võõrasemal on uuest abielust omal lapsed ja ta siis ei suuda olla erapooletu oma lapse ja kasulapse suh-tes, või kui ta kardab eriti tihedate sidemete kujunemist lapse ja isa vahel, mis teda, võõrasema, ähvardab jätta üle-aruseks pealtvaatajaks.

Raskem on nende laste olukord, kes orbuvad murdeas, just siis, kui iseendas vastoluline ja tasakaalutu noor inimene vajaks kõige enam välist tuge, tuge, mida talle suudavad kõi-ge kindlamini pakkuda ikkagi ainult need inimesed, kes teda lapsest saadik jälgivad, teda tunnevad ja kellega teda seovad

aastatepikkuse armastuse sidemed. Selles eas suudab uustulnuh perekonnas, olgu vöörasisa või vöörasema, ainult väga harvadel juhtudel saavutada kasulapsega tihedamat hingelist ühendust.

Vallaslaps on kasvatuslikult veelgi raskemas olukorras, kui orb. Peamiseks põhjuseks on seejuures seltskonna järsult eemaletöukav suhtumine vallaslapsele ja majanduslik kindlusetus. Kogu oma liberaalsuse ja sallivuse juures ei saa meie aja inimesed siiski tagasi hoida oma hukkamõistu vallaslastele, kuigi nende tundmuste põhjendamatuses ja kahjulikkuses on ammu kõeneldud. Kui paljusid emasid on sellega meeleheitele viidud ja kui paljusid lapsi õnnetuks tehtud või koguni surma peletatud. Senikaua kui säärane suhtumine seltskonnas püsib, senikaua on vallaslaps kasvatuslikult tugevasti ohustatud. Juba koolipingil annavad klassikaaslased seda talle küllalt kibedasti tunda. Tagajärjeks on säärase nooruki endassesulgumine, liialdatud endaga ja oma saatusega tegelemine ja kibestumine kogu muu maailma suhtes. Et last nende raskuste eest hoida, püüavad mõned vallasemad last ses suhtes hoida teadmatuses. Kuid kahjuks õnnestub see täielikult väga harva, eriti meie väikeserahva juures, kus üksteist lähemalt tuntakse. Varem või hiljem hakkavad säärase teadmatuses hoitud lapse kõrvu kostma kahtlased jutud või märkused ta päritolu kohta. Nende tagajärjel hakkab ta eriti innukalt selle küsimuse kallal juurdlema ja lõppeks selgub, et varjamisest on olnud rohkem kahju kui kasu. Kui ei olda täiesti kindel, et laps kunagi tõtt teada

ei saa, siis on kindlasti parem lapsele juba alguses~~g~~ peale tööline olukord ära seletada ja teda pikkamööda kindlaks muuta võimalikkude väliste pilgete ja ebamugavuste vastu. Mida asjalikumalt ja ilma vihata asjaosaliste vastu seda teha suudetakse, seda parem.

Lisaks sellele seltskondlikule vaenule seltsib vallaslapse ellu harilikult aineiline puudus. Selle tagajärjel on näit. imikute surevus vallaslaste hulgas mitukorda suurem kui normaalses perekonnas sündinud laste hulgas. Lapsega naisel on palju raskem tööd leida ja endale ning lastele ülalpidamist teenida, seda enam, et vallaslapsi sünnib kehvemates kihtides protsentuaalselt palju enam kui jõukamates. Ja isalt elatist raha saamine pole igakord sugugi mitte kerge. Mõnikord toob see kaasa pahandusi ja isegi kohtuprotsesse, mis väga halvasti mõjuvad lapsele. Täiesti võigas tunne on lugeda ajalehist kuulutusi, kus lapsed endile avalikult elatist raha nõuavad ja isasid töölaagriga ähvardavad!

Võitlus ülekohtuse hukkamõistmise vastu seltskonnas ja koputamine vallaslaste isade vastutustundele - see on peaaegu kõik, mis meil võimalik on praegu vallaslaste kasvatusliku olukorra kergendamiseks ette võtta.

Raadiolüü 1938.